

CENTER FOR
THE DEFENCE OF
THE INDIVIDUAL

המוקד להגנת הפרט

مركز الدفاع عن الفرد

רחוב אבו עוביידה 4
ירושלים 97200
טל. 02.6283555
פקס. 02.6276317

شارع أبو عبيده ٤
القدس ٩٧٢٠٠
هاتف. ٠٢. ٦٢٨٣٥٥٥
فاكس. ٠٢. ٦٢٧٦٣١٧

mail@hamoked.org.il
www.hamoked.org.il

הריסת בתים עונשית – ציר זמן

מאז 1967 הורסת ישראל בתים של פלסטינים כחלק ממדיניות הענישה בשטחים הכבושים. הצבא מסתמך על תקנה 119 לתקנות ההגנה המנדטוריות לשעת חירום, המאפשרת מרווח פעולה נרחב מאוד, וגוזר בהחלטה מינהלית עונש קיצוני ובלתי הפיך זה. במקביל, ממשיך הצבא במדיניות ה"חישוף" – הריסת בתים ועקירת שדות ומטעים בהנמקות "ביטחוניות" – ובהריסת בתים בטיעונים מינהליים שונים ומשונים.

הריסת בתים הינה ענישה קולקטיבית, המנוגדת לדין הבינלאומי ולעיקרון היסוד במשפט הישראלי, לפיו אין מענישים אדם בגין מעשים שלא ביצע. הריסת הבתים אינה באה במקומה של ענישה פלילית אלא בנוסף לה, והנפגעים העיקריים ממנה הם דיירי הבית שנהרס, ולא האדם אשר לו מיוחסים המעשים, שעל פי רוב נכלא או נהרג.

ציר הזמן חושף את שינויי המדיניות השרירותיים של ישראל בנושא ההריסות העונשיות, משל היו השטחים הכבושים מעבדת הניסויים הפרטית שלה וזכויות האדם בהם כלי משחק בידי הצבא. המוקד מצר על כך שבג"ץ משמש עלה תאנה לפעולותיה של ישראל ומכשיר את הפגיעה בתושבי השטחים הכבושים ואת הפרת כללי המשפט הבינלאומי.

שלטונות המנדט הבריטי מחוקקים את תקנות ההגנה לשעת חירום

27.9.1945

[תקנה 119](#) קובעת כי ניתן להחרים ולהרוס בית, אם התעורר החשד ששימש לביצוע עבירה הכרוכה בהטלת אימה או באלימות, או אם נחה דעתו של המפקד הצבאי כי מי מדייריו היה מעורב בעבירה כזאת. ההוראה הדרקונית, המופיעה בתקנות בחלק הדין ב"הוראות-עונשים שונות", מאפשרת לא רק את הריסת ביתו של חשוד, אלא גם את בתיים של בני משפחתו, שכניו ושאר תושבי היישוב בו הוא מתגורר.

עם סיום המנדט מבטל הפרלמנט הבריטי את כל החקיקה המנדטורית בפלשתינה (א"י), לרבות תקנות ההגנה לשעת חירום.

ישראל מאמצת את תקנות ההגנה המנדטוריות לשעת חירום מכוח פקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948

21.5.1948

סעיף 11 [לפקודה](#) קובע, כי המשפט שהיה קיים בארץ ישראל ביום הקמתה יעמוד בתוקפו עד כמה שאין בו סתירה לפקודה זו עצמה ולחוקים האחרים שיחוקקו, ובשינויים הנובעים מהקמת המדינה ורשויותיה.

1949 **נחתמת אמנת ג'נבה הרביעית האוסרת על ענישה קולקטיבית וקובעת כי הריסת בתים שלא לצורך צבאי הינה פשע מלחמה**

סעיף 53 לאמנה קובע, כי למעצמה כובשת אסור להרוס בתים ורכוש "אלא אם כן היו פעולות צבאיות מחייבות לחלוטין את ההחרבה וההשמדה האלה". סעיף 33 קובע, כי "שום מוגן לא ייענש על עבירה שלא עבר אותה בעצמו. עונשים קיבוציים וכל אמצעי הפחדה או השלטת טרור אסורים. [...] מעשי תגמול כלפי מוגנים ורכושם אסורים".

[אמנת ג'נבה הרביעית](#)

7.6.1967 **הצבא מפרסם מנשר המחיל את תקנות ההגנה לשעת חירום על השטחים הכבושים**

סעיף 2 [למנשר בדבר סדרי השלטון והמשפט \(איזור הגדה המערבית\) \(מס' 2\), תשכ"ז-1967](#) קובע, כי המשפט שהיה קיים באיזור טרם כיבוש השטחים על ידי ישראל יעמוד בתוקפו. מנשר בעל תוכן זה מתפרסם באיזור רצועת עזה.

בג"ץ דוחה לאורך השנים טענות לפיהן תקנות ההגנה אינן חלות בגדה המערבית מתוקף המנשר, לאור ביטולן על ידי החוקה הירדנית בשנת 1952, וקובע כי התקנות ממשיכות לחול בגדה מכוח צו המושל הצבאי הירדני, שהותיר בתוקף את החקיקה המנדטורית. לעניין רצועת עזה [מציינו בג"ץ](#), כי "בחבל עזה לא חל שינוי מהותי בדין המקומי מאז תקופת המנדט, כך שלא הועלתה מעולם טענה החולקת על המשך תוקפן בחבל האמור של תקנות ההגנה".

13.6.1967 **עדות ראשונה להריסה עונשית בשטחים הכבושים: הצבא מפוצץ שמונה בתים ברצועת עזה**

[ממסמך סודי](#) שנכתב על ידי איש משרד החוץ ביום 15.6.1967, עולה כי ההחלטה לפוצץ את הבתים התקבלה כעונש קולקטיבי על הטמנת מוקש שנועד לפגוע בחיילים ישראלים.

1987-1967 **הצבא הורס או אוטם לשם ענישה למעלה מ-1,300 בתים בשטחים הכבושים**

בתקופה שבין כיבוש השטחים ועד לפרוץ האינתיפאדה הראשונה, הורס הצבא בתים, בדרך כלל באישון לילה, ללא משפט וללא הוכחת אשמה כלשהי. רוב הבתים, כ-1,000 במספר, נהרסים בחמש השנים הראשונות שלאחר כיבוש הגדה המערבית ורצועת עזה.

[ראו דו"ח בצלם מספטמבר 1989, עמ' 13; דו"ח אל-חאק משנת 2003; עמ' 7](#)

8.3.1968 **מועצת זכויות האדם של האו"ם קוראת לישראל להפסיק להרוס בתי פלסטינים בשטחים הכבושים**

בתגובה לידיעה שמתפרסמת ב"ניו יורק טיימס" בדבר הריסה עונשית של בתים בירושלים המזרחית, מחליטה המועצה ברוב של 17 מדינות נגד אחת (ישראל), לשלוח לממשלת ישראל מברק בו היא מביעה את מורת רוחה מהרס הבתים בשטחים. נציג ארצות הברית בוועדה,

שנמנע מהצבעה, מקריא את הודעת מחלקת המדינה האמריקנית, לפיה אמנת ג'נבה הרביעית חלה על ישראל בפעולותיה בשטחים הכבושים, בכללם ירושלים המזרחית.

[כתבה מעיתון "דבר", 10 מרץ 1968](#)

היועץ המשפטי למשרד החוץ בחוות דעת סודית: הריסה עונשית של בתים בשטחים הכבושים מנוגדת לחוק הבינלאומי

12.3.1968

בעקבות הביקורת הבינלאומית על מדיניותה של ישראל בשטחים, מבקש מנכ"ל משרד החוץ חוות דעת משפטית בנושא "פיצוץ בתים וגירושים".

[חוות הדעת](#), שנכתבה על ידי תיאודור מירון, היום מבכירי המשפטנים בעולם למשפט בינלאומי, קובעת, בין היתר, כי השימוש בתקנה 119 על מנת להרוס בתי פלסטינים סותר בבירור את הוראות אמנת ג'נבה הרביעית. מירון אף מציין, כי הטיעון המשפטי לפיו הדין המקומי גובר על החוק הבינלאומי – טיעון המשמש את הפרקליטות הצבאית להגן על מדיניות הריסת הבתים – "אינו משכנע".

חרף הקביעות הנחרצות המובאות בה, לא זוכה חוות הדעת לתשומת לבם של מקבלי ההחלטות; אדרבא, היא מתויקת ונשכחת מלב.

הצלב האדום מגנה את הריסות הבתים בשטחים הכבושים: לא ניתן להצדיק בשום אופן ענישה קולקטיבית של חפים מפשע. התכתבויות פנימיות בתוך משרד החוץ חושפות כי לעמדת ישראל, הריסת הבתים מהווה "פעולת עונשין קלה יותר באופן יחסי מכל פעולת עונשין אחרת".

דצמבר 1968

ביום 2.12.1968 משגר נשיא הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום איגרת לשר החוץ הישראלי, [בה הוא מוחה](#) על "סידרה חדשה של הריסת בתים שבוצעה בימים האחרונים של נובמבר ע"י כוחות הביטחון בשכם ובחברון". הנשיא מציין, כי פעולות תגמול או עונשים קיבוציים – כגון הריסת בתים – הם אסורים בתכלית לפי אמנת ג'נבה הרביעית, ודורש את התערבותה של ממשלת ישראל להפסקת השימוש באמצעי פסול זה.

משרד החוץ נמנע מלהגיב לעצם העניין המועלה באיגרת, אולם [התכתבויות פנימיות](#) בין שגריר ישראל בג'נבה לגורמים שונים במשרד החוץ מסגירות, כי ישראל סוברת ש"אין מנוס מהריסת בתים" ואף רואה בה "פעולת עונשין קלה יותר באופן יחסי מכל פעולת עונשין אחרת, שהיינו צריכים לנקוט בה כדי להרתיע גורמים עוינים מפעולות חבלה".

ישראל מחליטה להפחית בהריסות עונשיות של בתים בגדה המערבית ולהימנע מהן כליל בירושלים המזרחית

דצמבר 1970

ממכתב שכותרתו "הריסת בתים כפעולת עונשין", אשר נשלח לסמנכ"ל משרד החוץ ביום 16.12.1970, עולה כי "לאור הפחתת פעילות החבלה ביהודה ושומרון", החליט משרד הביטחון לצמצם את השימוש באמצעי של הריסת בתים: "המדיניות הבסיסית נשארת – הענשה על השתתפות אקטיבית בפח"ע – אולם יש כוונה להקפיד יותר בקריטריונים. רק על הנחת חומר נפץ או החזקת נשק יופעל העונש". עוד נכתב, כי הוועדה לביטחון ירושלים החליטה "לאמץ לעצמה אותה מדיניות ולהימנע מפיצוץ או הריסת בתים", וזאת בשל "החשיבות לשמור על השקט במזרח העיר".

משרד החוץ במסמך פנימי: החלה של אמנת ג'נבה הרביעית על השטחים הכבושים תיצור בעיות משפטיות ופוליטיות מסובכות, בין היתר בהקשר של הריסת בתים

4.12.1971

המסמך נכתב לקראת ביקורו בישראל של חבר מועצת הנשיאות של הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום, וסוקר את הנושאים השנויים במחלוקת שהאורח צפוי להעלות במהלך הביקור.

מהמסמך עולה, כי הימנעותה של ישראל מהכרה בתחולתה של אמנת ג'נבה הרביעית על פעולותיה בשטחים נובעת בין היתר מהחשש שהצלב האדום יתערב ב"עניינים שאין לנו עניין שיתערבו בהם", כדוגמת מדיניות הריסת הבתים. בנושא זה יש להסביר לאורח, כך לפי המסמך, כי "ההריסה מתבצעת בהתאם לחוק הקיים עוד מזמן הבריטים ואף החקיקה הירדנית בגדה והמצרית ברצועה, נותנת לשלטונות הסמכות להרוס מבנים למטרות ביטחוניות או הגנתיות. טיעוננו הוא שלעונש זה יש מידה מסוימת של כח התראה [כך במקור] ביחוד כאשר אנו נמנעים מלהטיל עונש מוות".

בג"ץ מכשיר ענישה למטרות הרתעה

6.11.1979

בפסק דין מכוון בסוגיית הריסות הבתים, קובע בג"ץ כי תקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945 – בהיותה דין מקומי שחל בשטחים עוד בטרם נכנס אליהם הצבא הישראלי – גוברת על הוראות מהותיות אחרות של המשפט הבינלאומי, ולפיכך רשאי הצבא לאטום מכוחה חדר בבית ששימש את תושב השטחים שהורשע בביצוע עבירה.

ראו גם פסקה 6 לפסק דינו של הנשיא שמגר בבג"ץ 897/86

עוד נקבע, כי אופייה הבלתי שגרתי של הסנקציה, שמטרתה המוצהרת היא הרתעת הרבים, מצדיק שימוש סלקטיבי בה.

על בסיס פסק דין זה נדחות לאורך השנים מאות עתירות פרטניות שעניינן החלטת הצבא להרוס או לאטום בית מכוח תקנה 119.

בג"ץ: הפעלת הסמכות להרוס בית על פי תקנה 119 אינה מותנית בהרשעה פלילית של מי מדייריו

10.8.1982

[בית המשפט דוחה עתירה](#) כנגד הכוונה להרוס שני בתי מגורים של משפחות, שבניהן הודו (אך טרם הורשעו) בביצוע רצח, וקובע כי המפקד הצבאי אינו זקוק לפסק דין מרשיע של ערכאה שיפוטית על מנת לפעול על פי תקנה 119; די אם אדם סביר היה מייחס לראיות המצויות לפניו ערך הוכחתי מספיק. עם זאת נקבע, כי השימוש בתקנה ייעשה רק לאחר שיקול דעת ובדיקה קפדניים ורק בנסיבות מיוחדות.

24.3.1986 **בג"ץ קובע כי הריסת בתים אינה ענישה קולקטיבית**

[בפסק דין](#) המאשר את הריסתם של שלושה בתים בגדה המערבית, קובע בית המשפט כי תקנה 119 נועדה להרתעה המכוונת גם אל הסובבים את מבצע העבירה, אולם אין בה משום ענישה קולקטיבית. לדידם של השופטים, אימוץ פרשנות לפיה אין להרוס בתים כאשר יש בכך כדי לפגוע בחפים מפשע, הייתה מרוקנת את התקנה מתוכנה "וכל מה שהיה נותר ממנה לא היה אלא האפשרות להעניש מחבל המתגורר לבדו ויחידי בבית".

1992-1988 **במהלך האינתיפאדה הראשונה הורסת ישראל או אוטמת למעלה מ-860 בתים בשטחים הכבושים**

[ראו דו"ח בצלם מנובמבר 2004, עמ' 15](#)

ההחלטה על הריסת בית היא במידה רבה שרירותית, נטולת קריטריונים ברורים ותלויה במפקד הצבאי בשטח. הצבא הורס את בתיהם של מי שנחשדים כי ביצעו פעולה שיש בה סיכון חיים לאזרחי ישראלי או לחייל, ובמקרים רבים גם את בתיהם של "חשודים בהסתה" ואנשים שהתנגדו בכוח למעצר. בנוסף הורס הצבא בתים של קרובים שלא בקירבה ראשונה של החשוד, וכן בתים שנשכרו על ידי החשודים, שלבעליהם לא היה כל קשר לעילת ההריסה.

30.7.1989 **בג"ץ מורה כי פרט למקרים של "צורך צבאי-מבצעי" יש להתריע לפני הריסת בתים ולתת אפשרות ליושביהם להשיג על ההחלטה בפני המפקד הצבאי ובמקרה הצורך גם בפני בג"ץ**
ב"מקרים דחופים" מותר לאטום את הכניסות לבית – פעולה הפיכה – אולם גם במקרה כזה יש להודיע ליושביו על זכותם להגיש השגה כאמור.

[פסק הדין](#)

31.7.1989 **בג"ץ מאשר את השימוש בתקנה 119 גם כאשר מבצע העבירות הוא שוכר הבית בלבד**

לדידו של בית המשפט, "אם יסתבר שניתן למנוע מראש כל סנקציה על ידי ההיזקקות של מבצע מעשי הטרור לדירה שכורה, יתבטל בכך הכוח המרתיע אשר ממנו מצפים מן השימוש בהוראת החוק הנ"ל".

[פסק הדין](#)

6.5.1990 בג"ץ מבטל צו הריסה עונשית בשל פגם שנפל בתשתית העובדתית שבבסיס ההחלטה להפעיל את תקנה 119

בית המשפט מקבל, ברוב דעות, עתירה כנגד הכוונה להרוס בית של חשוד בעבירות, נוכח אי-נכונותן של חלק מן העובדות עליהן ביסס הצבא את החלטתו וקובע, כי יש להחזיר את העניין לעיון מחודש של המפקד הצבאי. בג"ץ מדגיש כי "החלטתה של רשות ציבורית צריכה להיות מעוגנת בעובדות ובנתונים אשר נאספו ונבחנו כהלכה, קודם שאלה יהוו תשתית עובדתית להחלטתה".

[פסק הדין](#)

19.8.1990 בג"ץ קובע כי סבירות ההחלטה להוציא צו הריסה עונשית נמדדת גם בהסתמך על מידע שנתגלה לאחר הוצאת הצו

[בית המשפט קובע](#), כי כל עוד לא הוצא צו ההריסה אל הפועל, ניתן לבססו ולהצדיקו בכל המעשים המיוחסים לחשוד: "בין אלה שהיו ידועים בעת הוצאת הצו ובין אלה שנתגלו לאחר מכך".

8.1.1991 בג"ץ מנמיך את הסף להתרת השימוש בתקנה 119 בקובעו כי אטימת בית היא תגובה מוצדקת ליידוי אבנים שלא גרם כל נזק

בית המשפט מאשר לאטום את חדרו של תושב השטחים, שהורשע פעמיים ביידוי אבנים לעבר רכב נוסע וקובע, כי לאור ריבוי העבירות מסוג זה ולאור הקושי ללכוד את מבצעייהן, אין האמצעי של אטימה חלקית חורג מהפרופורציה הראויה בין חומרת המעשה לחומרת התגובה.

[פסק הדין](#)

13.1.1991 תיקון לחקיקה צבאית, המרחיב את סמכותו של המפקד הצבאי להשתמש בתקנה 119 וממלא לקונה משפטית, נועד להקל על המדינה להרוס בתי פלסטינים

[סעיף 5ב לצו המתוקן](#) בדבר דרכי ענישה (יהודה והשומרון) (מס' 332), התשכ"ט-1969, קובע כי המפקד הצבאי רשאי להפעיל את תקנה 119 בשטחים הכבושים גם בגין עבירה שבוצעה מחוץ לשטחים. באמצעות תיקון הצו מבקש הצבא להתגבר על הקושי המשפטי לאשר את השימוש בתקנה 119 כלפי תושבי השטחים, במקרים שמעשה העבירה תוכנן ובוצע כל כולו בשטח מדינת ישראל, שאינו נתון לשליטת המפקד הצבאי.

<p>בג"ץ מבטל צו הריסה עונשית לאור העובדה שהבית המיועד להריסה אינו מקום מגוריו הקבוע של החשוד</p>	17.6.1991
<p>בית המשפט מבטל צו להריסת ביתו של אדם, שאחיינו, נער תושב השטחים, הודה בהתעללות בחשוד בשיתוף פעולה עם ישראל. השופטים קובעים כי אין לראות בביתו של הדוד, שהנער התגורר בו זמנית בלבד, מקום מגורים קבוע של הנער, והמפקד הצבאי אינו רשאי לעשות שימוש בתקנה 119 במקרה זה.</p>	
<p>פסק הדין</p>	
<p>בראשית ספטמבר 1991 מוציא הצבא צו להריסת בית אביו של הנער במחנה הפליטים קלנדיה.</p>	
<p>בג"ץ קובע כי סמכותו של המפקד הצבאי להרוס את ביתו של אדם על פי תקנה 119 איננה מוגבלת ליחידת המגורים שלו בלבד, אלא חלה על מבנה המגורים כולו, גם אם תושביו האחרים לא עברו כל עבירה</p>	23.3.1992
<p>השופט חשין, בדעת מיעוט, קובע כי אין להרוס אלא את מקום המגורים של המורשע בעבירה, אחרת מדובר בענישה קולקטיבית. יחד עם זאת הוא קובע, כי אין הדבר נכון במקרה שבני המשפחה ידעו על המעשים או "שחייבו עצמם בעצימת עיניים".</p>	
<p>פסק הדין</p>	
<p>השופט חשין: "רוח הדברים" של תקנה 119 נעלמה והייתה כלא הייתה, ויש לפרש אותה על פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו</p>	14.6.1992
<p>בג"ץ פוסק כי סמכותו של המפקד הצבאי להרוס בית מכוח תקנה 119 חלה גם על חלקי הבית שלא היו בבעלות החשוד או בשימוש, אלא של אחרים, אף אם לא הוכח שהאחרונים לקחו חלק בפעילותו של החשוד, עודדו אותה או היו מודעים לה. השופט חשין, בדעת מיעוט, חוזר על עמדתו, לפיה "אין סמכות למפקד הצבאי להטיל סנקציה קולקטיבית".</p>	
<p>ישראל הורסת או אוטמת 65 בתים בשטחים כאקט של ענישה</p>	1997-1993
<p>ראו דו"ח בצלם מנובמבר 2004, עמ' 15</p>	
<p>בעקבות הסכם אוסלו – הקמת הרשות הפלסטינית וקושי מבצעי לצבא לפעול בשטחי A – ביקורת ציבורית ועתירות לבג"ץ, נרשמת ירידה בהיקף הריסות בתים. בשנים אלו הורסת ישראל רק בתים של בני משפחות של חשודים בביצוע פיגועי התאבדות ושולחיהם.</p>	

<p>בצעד נדיר מורה בג"ץ על צמצום היקפה של הריסה עונשית מטעמים של "יחסיות" ו"סבירות"</p>	15.2.1993
<p>בג"ץ מקבל חלקית עתירה שהוגשה על ידי אמו של מורשע ברצח, להורות לצבא להימנע מהריסת ביתה, בו מתגוררים עשרה מבני המשפחה. בית המשפט פוסק כי הריסת הבית כולו מהווה אמצעי לא יחסי ועל כן לא סביר, ומורה להחליפה באטימה חלקית.</p>	
<p>בעיצומם של הסכמי אוסלו, מסירה ישראל 12 אטימות בגדה המערבית ומאשרת בנייה מחדש של בית אחד שנהרס</p>	ינואר 1994- יוני 1994
<p>ראו תשובת מתאם פעולות הממשלה בשטחים לפניית בצלם בנושא</p>	
<p>בג"ץ מתיר להרוס בית של פלסטיני שנהרג תוך ביצוע פיגוע התאבדות: לראשונה מוכשרת ענישה קולקטיבית של בני משפחה של אדם מת</p>	17.11.1994
<p>השופט חשין מתנגד בדעת מיעוט לפסיקה ועומד על עקרון היסוד, לפיו "איש בעונו יישא ואיש בחטאו יומת".</p>	
<p>פסק הדין</p>	
<p>המוקד להגנת הפרט לבג"ץ: הריסת בתים של משפחות של מבצעי פיגועים הינה ענישה קולקטיבית המנוגדת למשפט הבינלאומי ומהווה הפרה של עקרונות יסוד של המשפט הישראלי</p>	10.3.1996
<p>המוקד עותר לבג"ץ בשמן של שתי משפחות, שהצבא הוציא צווי הריסה לבתיהן; בנה של האחת תכנן פיגוע ונעצר ובנה של האחרת ביצע פיגוע התאבדות. המוקד טוען כי אין להעניש אנשים חפים מפשע וכי מדובר בפעולה שמטרתה המוצהרת היא הרתעה, שהיכחה כלא יעילה.</p>	
<p>בג"ץ 1824/96; בג"ץ 1825/96</p>	
<p>בג"ץ דוחה את עתירות המוקד להגנת הפרט. בנוסף קובע בית המשפט, כי ניתן להקפיא צווי הריסה לבתים בהם התגוררו מבצעי פיגועים ולהפשירם, גם בעקבות פיגועים שבוצעו על ידי אחרים</p>	19.3.1996
<p>השופט דורנר, בדעת מיעוט, סבורה שאין לממש סמכות הריסה של בית עקב פיגועים שאינם מעשי ידיהם של המתגוררים בבית. השופט חשין, לעומתה, נסוג מהעקרון עליו עמד בעבר, לפיו "איש בחטאו יומת", ומצטרף לדעת הרוב: "במלחמה כבמלחמה: מה לו לבית המשפט שיורה מפקד צבאי מה יעשה ומה לא יעשה?".</p>	

<p>בג"ץ: תקנות ההגנה לשעת חירום תקפות גם אם אין הן מתיישבות עם הוראות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו</p>	19.3.1996
<p>יחד עם זאת קובע בית המשפט, כי יש לפרש את הסמכות הנתונה בתקנות ההגנה (שעת חירום) לאור פסקת ההגבלה שבחוק היסוד.</p>	
<p>ישראל מפסיקה, דה פקטו, להרוס בתים מכוח תקנה 119 לתקנות ההגנה לשעת חירום</p>	-1998 ספטמבר 2001
<p>במהלך האינתיפאדה השנייה הורסת ישראל 664 בתים ממניעים עונשיים; כמחצית מהבתים נהרסים רק בשל היותם סמוכים לבתי חשודים בביצוע פיגועים</p>	אוקטובר 2001-ינואר 2005
<p>ראו דו"ח בצלם מנובמבר 2004, עמ' 6-7, 15; נתונים באתר בצלם</p>	
<p>מאוקטובר 2001 ואילך, שבה ישראל ומאמצת מדיניות של הריסת בתי משפחות של חשודים בביצוע פיגועים, ככלי "הרתעת" בלחימה בתופעת פיגועי ההתאבדות. ברובם המוחלט של המקרים אין הצבא מוציא צווי הריסה ואינו מתריע מבעוד מועד בפני דיירי הבתים על הכוונה להורסם, כפי שהתחייב בבג"ץ.</p>	
<p>הריסת בתים מבוצעת בשנים אלה לא רק בעקבות פיגועי התאבדות, אלא גם לאחר פעילות אלימה וניסיונות פגיעה בחיילים, שמבצעייהם נשפטו לתקופות מאסר ממושכות.</p>	
<p>הקבינט המדיני-ביטחוני של ישראל מחליט על חידוש מדיניות הריסת הבתים לצורך הרתעה</p>	31.7.2002
<p>ההחלטה מתקבלת תשעה חודשים לאחר חידושה בפועל של המדיניות.</p>	
<p>ראו סעיף 9 לתגובת המדינה בעתירת המוקד בעניין בחר</p>	
<p>המוקד להגנת הפרט לבג"ץ: להורות לצבא לאפשר ל-35 משפחות של חשודים בביצוע פיגועים למצות הליכים משפטיים טרם הריסת בתיהם</p>	4.8.2002
<p>העתירות מוגשות לאחר שהצבא הרס תשעה בתים של משפחות של מבצעי פיגועים במהלך ארבעת הימים הראשונים של אוגוסט, מבלי שהתריע על כך ואף מבלי שאיפשר למשפחות</p>	

להוציא את חפציהן מהבתים. עם הדיווחים הראשונים על מבצע הרס זה, מפעיל המוקד קו מיוחד לפניות בנושא הריסות בתים, הפועל 24 שעות ביממה.

עם הגשת העתירות, הרס כבר הצבא שלושה מהבתים הנזכרים בהן. מטרת העתירות לחייב את הצבא לנהוג על פי פסיקת בג"ץ במהלך האינתיפאדה הראשונה: להודיע מראש על ההריסה, כדי לאפשר למשפחות לממש את זכות הטיעון לפני ההריסה ולתת בידן זמן להציל את מיטלטליהן.

[בג"ץ 6696/02](#); [בג"ץ 6738/02](#)

בג"ץ: הצבא רשאי לשלול את זכות היסוד לשימוע לפני הריסה של בית

6.8.2002

בפסק דין בעתירות המוקד להגנת הפרט קובע בג"ץ, כי אם יש חשש שקיום השימוע יסכן את חיי החיילים או את הצלחת הפעולה – ניתן לשלול זכות זו. **החלטת בג"ץ מעבירה לידי הצבא את הסמכות להעניק או לשלול את זכות השימוע**, גם שעה שלא מדובר בפעילות מלחמתית, אלא בפעולת ענישה נגד מטרה אזרחית.

הצבא מתייחס לפסיקה זו כאל אישור גורף. מאחר שלטענתו, הודעה מראש על הריסת בית יכולה לגרום למלכודו ולפגיעה בכוחות ההורסים, הצבא לא רואה כל צורך לשנות ממנהגו – המנוגד לחוק הבינלאומי – ומקפיד שלא להוציא צווי הריסה ולא להעניק זכות שימוע ליושבי הבתים.

המוקד להגנת הפרט מגיש תשע עתירות נוספות לבג"ץ: לחייב את הצבא למתן זכות השימוע

7.8.2002

בעתירות אלה מתקיימים תנאים מיוחדים, כמצבו הרפואי של מי מבני הבית. למחרת, **דוחה בג"ץ את העתירות** וקובע, כי כל משפחה יכולה לפנות לצבא מבעוד מועד במכתב, בו יפורטו נסיבותיה המיוחדות.

החלטה זו של בג"ץ, שהינה חסרת אחיזה במציאות, חוסמת באופן מוחלט כמעט את האפשרות לפנות לבית המשפט בנושא זה.

בעקבות עתירת המוקד להגנת הפרט קובע בג"ץ: החלטה על הריסת בית ללא שימוע מוקדם מחייבת הכנת מסמך מנומק מטעם היועץ המשפטי של הגדה המערבית

26.5.2003

[העתירה](#)

[פסק הדין](#)

<p>הוועדה לזכויות אדם של האו"ם: ישראל מפירה את הדין הבינלאומי; עליה לחדול ללא דיחוי מהריסת בתים עונשית בשטחים</p> <p>הוועדה מגנה הריסת בתים של משפחות של חשודים במעורבות בביצוע פעולות טרור וקובעת, כי ישראל מפירה את זכותם לדיור, לשוויון בפני החוק ולהגנה מפני יחס בלתי אנושי.</p>	21.8.2003
<p>ההערות המסכמות של ועדת האו"ם (סעיף 16)</p>	
<p>בג"ץ קובע כי לפני הריסת בית חייב הצבא להציג צו כתוב, המציין את המקור המוסמך להחלטה ואת טעמה</p> <p>בפסק דין בעתירת המוקד להגנת הפרט, שב בית המשפט ומדגיש את החובה לאפשר שימוע מבעוד מועד, ככל שניתן, ואת החובה לנמק בכתב החלטה שלא לאפשר שימוע.</p>	2.10.2003
<p>דו"ח פנימי של הצבא קובע: אין הוכחות להשפעה מרתיעה של הרס בתים</p> <p>הדו"ח מופץ בצבא לסיכום אלף ימי הלחימה הראשונים באינתיפאדה השנייה ואף מצוין בו, כי מספר הפיגועים עלה כמה חודשים לאחר שהחל יישום המדיניות של הריסות הבתים בגדה המערבית.</p> <p>ראו עמוס הראל ואבי יששכרוף, "המלחמה השביעית – איך ניצחנו ולמה הפסדנו במלחמה עם הפלסטינים", עמ' 163</p>	שלהי 2003
<p>הרמטכ"ל ממנה ועדה לבחינת המדיניות של הריסת בתים בשטחים הכבושים</p> <p>הוועדה, בראשות האלוף אהוד שני, מוקמת בעקבות ביקורת חריפה של הקהילה הבינלאומית ולאחר פעילות משפטית אינטנסיבית של המוקד להגנת הפרט (67 עתירות כנגד הריסות עונשיות הגיש המוקד לבג"ץ בין ינואר 2002 לאוקטובר 2004). מטרת הוועדה – לבחון את יעילות השימוש באמצעי של הריסת בתים בשני מישורים: כאקט "הרתעתי", בתגובה לפיגועים, וכן ל"צרכים צבאיים", במסגרת פעילות מבצעית.</p>	נובמבר 2004
<p>שר הביטחון מקבל את המלצות הוועדה הצבאית (ועדת האלוף שני) ומחליט להפסיק את השימוש בהריסת בתים כאמצעי ענישה</p> <p>כתבה מעיתון "הארץ", 17 פברואר 2005</p>	17.2.2005
<p>על השינוי במדיניות נמסר למוקד להגנת הפרט במסגרת הודעה משלימה מטעם המדינה בעתירה, להורות לצבא שלא להרוס את בית משפחתו של חשוד בביצוע פיגוע.</p>	

עיקרי דו"ח ועדת שני התקבלו בשנת 2008 כהעתק של [מצגת ממוחשבת](#) במסגרת עתירה של המוקד. הוועדה הצבאית ממליצה להפסיק את השימוש בהריסת בתים כאמצעי הרתעה, ומציינת כי "צה"ל [...] איננו יכול להלך על סף החוקיות ועל אחת כמה וכמה על סף הלגיטימיות!!!" (כך במקור).

מרץ 2005- יולי 2008	ישראל מפסיקה – זמנית – להרוס בתים מכוח תקנה 119 לתקנות ההגנה לשעת חירום
6.8.2008	בניגוד להמלצות ועדת שני: ישראל מודיעה על כוונתה להרוס בית בג'בל מוכבר שבירושלים המזרחית, השייך למשפחתו של מבצע פיגוע הודעה על כוונה להחרים ולהרוס בית
5.1.2009	בג"ץ מאשר את חידושה של מדיניות הריסת הבתים: לראשונה מאז 2005 נאטם בית מכוח תקנה 119 בג"ץ דוחה את עתירת המוקד להגנת הפרט ומאשר הריסה (באמצעות אטימה בבטון) של שתי קומות בבית בשכונת ג'בל מוכבר שבירושלים המזרחית, בו מתגוררת משפחתו של מבצע פיגוע. בית המשפט קובע, כי אין כל פסול בהחלטת המדינה לחדש את מדיניות ההריסות, על רקע שינוי הנסיבות.
18.3.2009	בג"ץ ממשיך להכשיר את השימוש בתקנה 119 לתקנות ההגנה לשעת חירום ומאשר לצבא להרוס חלק מבית דירות בירושלים המזרחית, שבעליו הוא אביו של מבצע פיגוע דריסה פסק הדין
5.4.2009	בית משפט השלום דוחה תביעת משפחתו של מבצע פיגוע, שהוגשה באמצעות המוקד להגנת הפרט, לפצותה על נזק רב שנגרם לרכוש בעקבות הריסת הבית בית המשפט קובע כי הריסת בית המשפחה – אותה ביצע הצבא שנה לאחר פיגוע ההתאבדות – הינה פעולה מלחמתית, וכי חוק הנזיקין האזרחיים פוטר את המדינה מתשלום פיצוי כלשהו לנפגעים. בית המשפט מוסיף, כי ההריסה חוקית גם אם לא ניתנה לתובעים כל זכות שימוע ולמרות שלא הוצא צו בכתב להריסת הבית. גם 25 הדקות שהקצו החיילים לבני המשפחה להוצאת חפציהם מהבית, נראות לבית המשפט כזמן סביר. למרות הנזק רחב ההיקף שנגרם בעקבות הפיצוץ – שכלל בין השאר הרג של צאן, עקירה של עצי פרי, הרס מכוניות ונזק למבנים סמוכים – קובע השופט, כי "התובעים לא הוכיחו כל

רשלנות מצד חיילי הנתבעת, להיפך, הם הוכיחו **זהירות מקסימאלית** שאינני סבור שיש צבא בעולם שמפעיל זהירות כזו".

[כתב התביעה](#)

[פסק הדין](#)

ישראל מפסיקה – זמנית – להרוס בתים מכוח תקנה 119 לתקנות ההגנה לשעת חירום

מאי 2009-

מאי 2014

הצבא חוזר בו מהכוונה להרוס את בית משפחתו של טרקטוריסט, שדרס ופצע עוברי אורח בירושלים, לאחר שמתברר כי היה נתון להשפעת סמים בזמן האירוע

2.8.2010

[למידע נוסף](#)

שמונה שנים לאחר שהצבא הרס בית בחברון: ישראל תפצה שכן, שדירתו ורכושו נפגעו כתוצאה מפיצוץ בלתי מבוקר בחומרי נפץ

10.2.2011

במאי 2003 הרסו חיילים דירה בקומה הרביעית של בניין מגורים משותף בעיר חברון. הפיצוץ גרם נזק רב לבניין. המשפחה המתגוררת בקומה שמתחת לדירה שפוצצה תבעה, באמצעות המוקד להגנת הפרט, את מדינת ישראל בשל הנזק הרב שנגרם לרכושם, על לא עוול בכפם, כתוצאה מפיצוץ דירת שכנם. הצדדים הגיעו להסכם פשרה – שקיבל תוקף של פסק דין – לפיו תשלם המדינה לתובע פיצוי בסך של 45,000 שקלים.

[למידע נוסף](#)

בג"ץ מאשר להרוס בית בירושלים המזרחית, המיועד להריסה עונשית מאז אפריל 2009

15.2.2012

בית המשפט [פוסק](#), כי החלטת המדינה להרוס קומה ולאטום יחידת מגורים בבית השייך למשפחתו של מבצע פיגוע הינה "סבירה ומידתית", אולם בד בבד ממליץ למדינה שלא להוציא לפועל את ההריסה, נוכח "עבור הזמן שבין האירוע לבין הוצאת הצו, מושא העתירה, ומאז שמיעתה ועד היום והשינויים במצב הביטחוני, ככל שחלו".

ביום 5.7.2012 חותם שר הביטחון על צו מחילה חלקית, במסגרתו מבוטל צו ההריסה שהוצא לקומה העליונה בבית, בה מתגוררים הוריו ואחותו של המפגע. צו האטימה שהוצא ליחידת הדיוור ששימשה למגורי המפגע עצמו נותר על כנו, אך לא מומש מעולם.

[ראו סעיף 6 להודעת המדינה בעתירת המוקד בעניין אטרש](#)

לאחר כחמש שנים בהן נמנעה מלהרוס בתים כאקט של ענישה: ישראל מודיעה על כוונתה להרוס בית בכפר אידנא שבנפת חברון, השייך למשפחתו של חשוד בביצוע פיגוע

23.6.2014

[הודעה על כוונה להחרים ולהרוס בית](#)

צו ההריסה, שמתייחס לפיגוע מיום 14.4.2014, מוצא בתגובה לחטיפתם של שלושה נערים ישראלים בגוש עציון.

[כתבה מעיתון "הארץ", 16 יוני 2014](#)

1.7.2014 **בג"ץ דוחה את עתירת המוקד להגנת הפרט כנגד הריסת הבית באידנא ובכך מכשיר את החזרה למדיניות של הריסה עונשית**

בית המשפט דוחה את הטענה, לפיה החלטת הצבא נגועה בשיקולים זרים בשל השפעת אירוע חטיפתם של שלושה ישראלים וקובע, כי מותר לצבא לשנות את מדיניותו עקב שינוי נסיבות.

[פסק הדין](#)

11.8.2014 **בג"ץ מאשר לצבא להרוס שלושה בתים בחברון, השייכים למשפחותיהם של חשודים בחטיפתם ורציחתם של שלושה ישראלים**

בית המשפט מקבל את עמדת המדינה, לפיה קיים צורך "ממשי ודחוף" בהרתעת תושבי הגדה המערבית מפני ביצוע פיגועי חטיפה ורצח, ו**[דוחה את העתירות שהגיש המוקד להגנת הפרט](#)** בשם שלוש המשפחות.

19.8.2014 **פרקליטות המדינה: הסמכות להרוס בתי מפגעים תופעל ב"מקרי קיצון"**

[במענה לפניית המוקד להגנת הפרט](#), שלא לחדש את מדיניות הריסת הבתים העונשית, מוסרת הפרקליטות, כי "מערכת הביטחון מודעת היטב למשמעויות שיש לשימוש בסמכות לפי תקנה 119 להריסת בתיהם של מפגעים, ולפיכך ננקטת זהירות רבה בהפעלת סמכות זו". הפרקליטות מדגישה, כי לשיטת מערכת הביטחון, שני הפיגועים בעטיים הוחלט לאחרונה על הפעלת סמכות ההריסה הם "קיצוניים בחומרתם" ומוסיפה, כי "כל מקרה אחר ייבחן בהתאם לנסיבותיו הפרטניות".

נובמבר 2014 **בעקבות רצף פיגועים בירושלים ובגדה המערבית: ראש הממשלה מנחה את אנשי הדרג הצבאי לקדם את הריסת הבתים ששימשו למגורי המפגעים**

[הודעת דובר ראש הממשלה מיום 10.11.2014](#)

[הודעת דובר ראש הממשלה מיום 18.11.2014](#)

המוקד להגנת הפרט בראש קבוצת ארגוני זכויות אדם בעתירה עקרונית לבג"ץ: להורות למדינה לחדול מן הפרקטיקה הלא-חוקית של הריסת בתים עונשית בשטחים הכבושים, לרבות בירושלים המזרחית

27.11.2014

[בעתירה](#) טוענים הארגונים, כי יש לשוב ולהידרש לטענות המשפטיות כנגד חוקיות השימוש בתקנה 119, שכן אלה לא נדונו לגופן מאז שנות השמונים של המאה הקודמת, עת ניתנו שני פסקי הדין הראשונים בנושא הריסת בתים עונשיות.

העתירה נתמכת ב**חוות דעת משפטית**, שנכתבה בידי חשובי המומחים הפועלים בישראל בתחומי המשפט הבינלאומי, החוקתי והצבאי. בין היתר קובעת חוות הדעת, כי מדיניות הריסת הבתים העונשית מהווה הפרה חמורה של המשפט הבינלאומי ההומניטארי, של דיני הכיבוש הבינלאומיים ושל משפט זכויות האדם הבינלאומי, וכן עומדת בסתירה לעקרון היסוד במשפט הישראלי, לפיו אין מענישים אדם בגין מעשים שלא הוא ביצע. חוות הדעת אף מדגישה, כי מדיניות הריסת הבתים עשויה להוות, בנסיבות מסוימות, פשע מלחמה, וכי נקיטה בה עלולה לסכן משפטית את כל המעורבים ביישומה.

בג"ץ מוציא צו על תנאי, המורה למדינה לנמק מדוע לא תימנע מהריסת בית בירושלים המזרחית

31.12.2014

בית המשפט קובע, בעניין בית משפחתו של יורה בפעיל ימין, כי "חלק משיקולי השימוש בתקנה [119] הוא תוצאות המעשה", ומציין כי לעובדה שהפעיל נותר בחיים ושמצב בריאותו אף משתפר, יש חשיבות בקביעת מידתיות ההריסה. בית המשפט בוחר לייחס חשיבות, במקרה זה, גם לעובדה שלא נטען כי הייתה מעורבות של בני משפחה בפיגוע, או אפילו ידיעה על הכוונה לבצעו. לאור זאת, מורה בית המשפט למדינה לנמק שוב מדוע יש טעם בהריסה, תוך שהוא רומז כי אטימת חלק מהבית תהא פעולה מידתית יותר.

[פסק הדין](#)

בעקבות הודעת המדינה, כי בכוונתה לאטום את חדרו של היורה ולא לפגוע בשאר חדרי הבית, [קובע בית המשפט](#) ביום 15.6.2015, כי מדובר בהחלטה מידתית ו"ממותנת" ומאשר את האטימה.

בג"ץ דוחה את העתירה העקרונית כנגד מדיניות הריסת הבתים העונשית: למדינה סמכות להרוס בתים מכוח תקנה 119, אך עליה להשתמש בה באופן מידתי

31.12.2014

בית המשפט מקבל את טענות המדינה, לפיהן הנימוק להריסה הוא הרתעתי ולא עונשי, אך עם זאת קובע, כי יש להידרש בעתיד לעניין מידת ההרתעה שהריסה עונשית אכן יוצרת בפועל. בית המשפט אף מוסיף, כי במקרים עתידיים יבקש מהמדינה להציג ראיות ממשיות לקיומה של הרתעה כזאת.

[פסק הדין](#)

ביום 12.11.2015 דוחה בג"ץ את [בקשת העותרים לקיים דיון נוסף](#), בפני הרכב שופטים מורחב, בעתירה העקרונית. הנשיאה נאור קובעת, ש"ההליך של דיון נוסף לא נועד לדיון מחדש במה שלא נדון בפסק הדין" ומשום כך "אינו מהווה מסגרת מתאימה לפריסתן של טענות מסוג זה".

[ההחלטה](#)

7.7.2015 **בג"ץ: משאוסרה הריסה עונשית על ידי בית המשפט, עיתוי ביצועה מסור ככלל לשיקול דעת הצבא**

בית המשפט דוחה את טענת המוקד להגנת הפרט, לפיה לא ניתן להמשיך ולהיתלות בעילת ההרתעה משחלפו שמונה חודשים ממועד הפיגוע בגינו אושר להרוס בית בירושלים המזרחית, וקובע כי עיכוב **בביצוע** צו הריסה אינו פגם המצדיק את ביטולו.

[פסק הדין](#)

14.10.2015 **על רקע שורה של "פיגועי יחיד": הקבינט המדיני-ביטחוני נותן אור ירוק להמשיך ולהרוס בתי מגורים לצורך הרתעה**

הקבינט אף מאשר, כי לא תתאפשר בנייה מחדשת במקום בו נהרס בית מכוחה של תקנה 119.

[הודעת דובר ראש הממשלה מיום 14.10.2015](#)

15.10.2015 **בג"ץ מאשר לצבא להרוס דירת מגורים בבניין משותף בחברון, בה התגורר מבצע פיגוע: השופט פוגלמן, בדעת מיעוט, מביע ספק ביעילות ובמידתיות השימוש בתקנה 119 ככלי הרתעתי**

[בית המשפט דוחה שתי עתירות שהגיש המוקד להגנת הפרט](#) לביטול צו ההריסה שהוצא לדירה; עתירה אחת הוגשה בשם אשת המפגע ושני ילדיהם הקטנים, והאחרת, בשם שמונה המשפחות הנוספות המתגוררות באותו בניין, וזאת לנוכח הנזק שעלול להיגרם לדירותיהם ולרכושם כתוצאה מההריסה המתוכננת.

השופטים מציינים, כי במקרה של פגיעה בלתי סבירה בדירות השכנים, "אין הדלת נעולה טעמנו לעניין פיצויים". בהתייחס לזמן הרב – למעלה מתשעה חודשים – שחלף במקרה הנדון בין מועד הפיגוע למועד הוצאת צו ההריסה, קובע בית המשפט, כי אין בכך די להטות את הכף. עם זאת, נקבעת **לראשונה** הנחיה נורמטיבית, לפיה "ככל שיש כוונה להרוס, עליה להימסר במועד קרוב ככל האפשר למקרה העברייני בו מדובר".

השופט פוגלמן, בדעת מיעוט, סובר כי השיהוי בהפעלת הסמכות מחייב הוצאת צו על תנאי בעתירת משפחתו של המפגע, ואף מציין כי היה מציע "לעיין מחדש בהלכה הפסוקה כדי לפרוש את היריעה במלואה הן ביחס לדין הפנימי, הן לגבי סוגיות מן המשפט הבינלאומי".

בפסק דין המבטל צו הריסה עונשית שהוצא לדירה שכורה ומאשר הריסתן של חמש יחידות מגורים אחרות, השוכנות במבנים משותפים, קובע בג"ץ: כאשר עשויים להיפגע מההריסה צדדים שלישיים תמימים, הכלל צריך להיות – ישולמו פיצויים או יתקנו הנזקים

12.11.2015

פסק הדין עוסק באחת-עשרה עתירות (עשר מתוכן של המוקד להגנת הפרט), שהוגשו כנגד ההחלטה להרוס שישה בתי משפחות של פלסטינים החשודים בביצוע פיגועים או שביצעו פיגוע; שש עתירות הוגשו בשם המשפחות וחמש עתירות בשם השכנים או בעלי הבתים.

בית המשפט קובע, כי אין בחומר החסוי אותו הציגה המדינה במסגרת ההליך, כדי להעיד על כך שפגיעה בביתו של אדם זר – אשר אין לו קשר משפחתי או אחר עם מבצע הפיגוע ומשפחתו – יוצרת הרתעה. עוד נקבע, **זו לראשונה**, כי בנסיבות בהן התגוררו מבצע הפיגוע ומשפחתו בשכירות קצרת מועד – אשר אינה מקימה "זיקת מגורים" חזקה לבית – ההריסה אינה מיידתית, שכן עיקר הנזק ממנה ייגרם לצד המשכיר. לאור זאת, פוסקים השופטים לטובת בעליו של בניין מגורים בסילוואד ומחליטים, כי דירה שהשכיר למשך שנה למשפחתו של חשוד בביצוע פיגוע לא תיהרס, בכפוף לכך שבני המשפחה יפוננו ממנה.

בג"ץ מחליט שלא להתערב בהחלטה על הריסתן של חמש יחידות המגורים האחרות, אך קובע כי אם ייגרמו נזקים נלווים כתוצאה מההריסה, על המדינה לתקנם או לפצות את הנפגעים שאינם בני משפחה של המפגע או החשוד ולא ידעו על כוונותיו; זאת גם במקרה שהנזקים נגרמו ללא רשלנות מצד כוחות הביטחון. למן פסיקה זו של בית המשפט, מצמצמת המדינה את השימוש בחומר נפץ לצורך הריסת בתים ומתחילה לנקוט בשיטות זהירות יותר (הריסה באמצעות ציוד מכאני הנדסי, הריסה ידנית של המחיצות הפנימיות ומילוי חלל הבית בחומר מוקצף וכדומה), על מנת להימנע מהצורך להידרש לתשלום פיצויים.

בג"ץ מורה על ביטולו של צו להריסה עונשית, נוכח השיהוי הניכר – כ-11 חודשים – בו נקטה המדינה בהוצאתו

1.12.2015

ברוב של שני שופטים מול אחד, מקבל בג"ץ את עתירת המוקד להגנת הפרט, להורות לצבא להימנע מהריסת בית מגורים במחנה הפליטים עסכר שבשכם.

"בהימנעות מהפעלת הסמכות **בסמוך** לאחר האירוע יש משום החלטה שלא להפעיל את הסמכות; ומשכך אין המפקד הצבאי רשאי כעבור פרק זמן משמעותי – ובעיקר על רקע נסיבות חדשות ושוונות – להחזיר את הגלגל לאחור ולהחליט על נקיטת סנקציה בגין האירוע המקורי", קובע השופט מזוז בפסק הדין. השופט זילברטל, לעומת זאת, סובר כי יש לבטל את הצו בשל היעדר סבירות באופן הפעלת הסמכות, ולא בשל היעדר הסמכות עצמה. לדידו,

"הפעלת הסמכות על-ידי המשיב כשנה לאחר מעשיו הרצחניים של [...] ממילא לא תוביל לתוצאה ההרתעתית המבוקשת והלגיטימית".

הפרקטיקה של שיהוי בין מועד הפיגוע למועד הוצאת צו ההריסה נעצרת בעקבות פסיקה זו; עשרות, אם לא מאות, בתים – בהם התגוררו פלסטינים שביצעו בעבר פיגועים – ניצלים מאיום ההריסה.

השופט מזוז: חידוש הפעלתה של תקנה 119 בשטחים הכבושים מעלה שאלות נוקבות לא רק ביחס לדין הבינלאומי, אלא גם במסגרת המשפט הישראלי

1.12.2015

בג"ץ דוחה עתירה שהגיש המוקד להגנת הפרט כנגד החלטת הצבא להרוס בית מגורים בשכם, בו התגורר חשוד בתכנון פיגוע. השופט מזוז, בדעת מיעוט, מציין כי הקביעה לפיה הריסת בתים מכוח תקנה 119 הינה אמצעי הרתעתי ולא עונשי "אינה נקיה מספק", וכך גם הקביעה לפיה תקנה זו עומדת בתוקפה כהוראת דין פנימי, הגובר על הוראת דין בינלאומי. עוד הוא מציין, כי בחינת תקנה 119 על פי כללי המשפט המינהלי והחוקתי הישראלי עשויה לחייב הצבת סייגים ותנאים להפעלתה, בין היתר:

- הבחנה בין בית שהוא ביתו וקניינו של המפגע, לבין בית בו הוא בגדר "דייר נלווה" בלבד, כגון בית הוריו;
- הבחנה בין מקרים בהם הבית שימש בפועל לפעילותו העבריינית של המפגע, לבין מקרים בהם הבית שימש רק לצורכי מגורים למפגע;
- הבחנה בין מקרים בהם בני משפחתו של המפגע, המתגוררים בבית המיועד להריסה, היו שותפים למעשיו, לבין מקרים בהם בני המשפחה כלל לא היו מודעים לכוונותיו של המפגע
- הגבלות על עיתוי הוצאת הצו ועל מועד ביצועו;
- הבחנה בין מקרים המצדיקים התניה של הוצאת צו הריסה לפי תקנה 119 בהרשעה בפלילים, לבין מקרים בהם הדבר אינו נדרש או אינו אפשרי;
- התאמה הולמת בין חומרת המעשים לבין חומרת הסנקציה (החרמה בלבד, אטימה – חלקית או מלאה, או הריסה – חלקית או מלאה).

השופט מזוז: הנטל הראייתי לביסוס העובדות המצדיקות פגיעה בבית מגורים מכוח תקנה 119, מוטל כל כולו על המדינה

22.12.2015

בג"ץ דוחה את עתירות המוקד להגנת הפרט כנגד החלטת הצבא להרוס שני בתים בגיבל מוכבר שבירושלים המזרחית, בהם מתגוררות משפחותיהם של שניים שביצעו פיגועים בעיר. אחד המפגעים היה עד – כשבוע לפני שביצע את הפיגוע – להריסת ביתו של בן דודו על ידי הצבא.

השופט מזוז, בדעת מיעוט, חוזר על עמדתו העקרונית, לפיה "סנקציה המכוונת עצמה לפגיעה בחפים מפשע, אינה יכולה לעמוד". בהתייחס לאחת העתירות, שם הועלתה שאלה

בנושא זיהוי דירתו של המפגע, הוא מדגיש כי רף ההוכחה הנדרש מהמדינה במקרים בהם מדובר בפגיעה קשה בזכויות חוקתיות הוא של "ראיות ברורות, חד משמעיות ומשכנעות".

28.12.2015 **בג"ץ: עקרון המידתיות התוחם את שיקול דעתו של הצבא בהוצאת צווי הריסה, חל גם על תקופת ההחרמה של המבנה, לרבות הקרקע עליה הוא נמצא, לאחר ההריסה**

[בפסק דין](#) המאשר הריסה עונשית של בית מגורים בסורדא, המצוי בבעלותה של אגודה שיתופית, קובע בג"ץ כי ככל שתוגש, בחלוף תקופה מסוימת, בקשה למחול על החרמת המבנה, על מנת שניתן יהיה להקימו מחדש – זו תיבחן לאור עקרון המידתיות.

28.2.2016 **השופט זילברטל: החלטה על הפעלת הסמכות לפי תקנה 119 מן הראוי שתקבל רק לאחר שמוצה הליך איסוף הראיות המינהליות**

ברוב דעות [קובע בג"ץ](#), כי דריסתו של חייל מג"ב על ידי צעיר פלסטיני היא פיגוע חבלני ולא תאוונת דרכים, ומאשר להרוס את בית המשפחה בחברון.

השופט זילברטל, בדעת מיעוט, קובע כי הצבא לא עשה מאמצים מספקים לאיסוף ראיות העשויות בפוטנציה להאיר את המקרה באור שונה, ומדגיש כי נוכח חומרת האמצעי של הריסת בתים, ראוי לתת משקל גם ל"חסר" הראייתי, שלא הייתה מניעה להשלימו.

23.3.2016 **ברוב דעות מכשיר בג"ץ הריסה עונשית בחברון. עם זאת, השופטים פוגלמן ומזוז תומכים בעיון מחדש בהלכה הפסוקה, בהרכב מורחב**

"התחזקתי בדעתי כי ראוי לשוב ולהידרש לשאלות כבדות המשקל הכרוכות בהפעלת הסמכות מכוח תקנה 119", מציין השופט פוגלמן בפסק הדין, "ברם כל עוד ההלכה הפסוקה נותרת על מכונה... איני רואה מנוס במקרה זה מן הקביעה כי אין עילה להתערבותנו...". השופט מזוז, שסובר בדעת מיעוט כי יש לקבל את העתירה, מצטרף גם הוא לקריאה לעיון מחדש, בהרכב מורחב, בסוגיות העקרוניות הנוגעות להפעלתה של התקנה.

[פסק הדין](#)

24.3.2016 **ברוב דעות מאשר בג"ץ להרוס שלושה בתים בקבטיה: השופט ג'ובראן, בדעת מיעוט, מצטרף לקריאה לעיון מחדש בסוגיית ההריסות העונשיות בהרכב מורחב**

השופט ג'ובראן מציין, כי לא שוכנע שהחומר החסוי אותו הציגה המדינה במסגרת הדיון בעתירה מעגן באופן מספק את המסקנה, לפיה השימוש באמצעי של הריסת בתים יוצר הרתעה ממשית ואפקטיבית מפני ביצוע פיגועים. "לא די, לגישתי, באפשרות ערטילאית בדבר הצלת חיים כאשר מולה עומדת פגיעה אמיתית, ממשית ומוחשית בזכות לקניין ובכבוד האדם", הוא כותב [בפסק הדין](#).

בג"ץ מורה על ביטולו של צו הריסה עונשית בשל היעדר זיקת מגורים מספקת בין החשוד – סטודנט שהתגורר במעונות – לבית הוריו המיועד להריסה

ברוב של שני שופטים, ובניגוד לעמדתה של הנשיאה נאור, [מקבל בג"ץ את עתירת המוקד להגנת הפרט](#), להורות לצבא להימנע מהריסת בית מגורים בקראוות בני חסן שבסלפית, בו מתגוררים הוריו ואחיו של סטודנט החשוד במעורבות בפיגוע.

השופט מזוז קובע, כי מאחר שהחשוד מתגורר זה שלוש שנים במעונות הסטודנטים, לא ניתן לראות בו "תושב" בבית הוריו ומשכך, אין הצבא מוסמך לפעול כנגד בית זה לפי תקנה 119. עוד הוא קובע, כי גם לו ניתן היה לראות בצעיר "תושב" הבית, לא הייתה עומדת ההחלטה בדבר ההריסה במבחני הסבירות והמידתיות, נוכח אי מעורבותה של המשפחה והיעדר כל קשר בין הבית המיועד להריסה לפיגוע המיוחס לבן.

השופטת ברוך, לעומת זאת, מוצאת כי מתקיימת זיקת מגורים בין הצעיר לבית הוריו, אם כי "זיקה מוחלטת", ובוחרת להתמקד בשאלת מעורבותה של המשפחה במעשי הבן, לצורך בחינת מידתיות ההחלטה על הריסת הבית. היא קובעת, כי זיקת המגורים המוחלטת במקרה הנדון מעידה על כך שאין לייחס לבני המשפחה אפילו ידיעה קונסטרוקטיבית ("עצימת עיניים") על המעשים המתוכננים, ועל כן ההחלטה להרוס את הבית אינה מידתית ויש לבטלה.

בג"ץ קובע כי החלטת הצבא לאטום שלושה בתים בירושלים המזרחית אינה מידתית ויש לבטלה: חומרת האמצעי אינה תואמת את חומרת המעשה המיוחס לנאשמים

[בג"ץ מקבל שלוש מתוך ארבע עתירות](#) שהגיש המוקד להגנת הפרט, כנגד החלטת הצבא לאטום את בתיהן של ארבע משפחות מצור באהר, שבניהן מואשמים במעורבות בפיגוע יידי אבנים בו נהרג אזרח ישראלי.

בית המשפט קובע, כי אטימת הבית במקרה של הצעיר לו מיוחסת הטלת האבן הינה צעד מידתי, בעוד שאין זה מידתי לנקוט בצעד דומה כלפי בתי המשפחות של שלושת הצעירים האחרים, שחלקם באירוע היה קטן. השופט פוגלמן, בדעת מיעוט, סובר שיש מקום לשקול את צמצום צו האטימה לחדרו של הצעיר בלבד. הוא מסביר, כי למרות שמיוחסת לצעיר הטלת האבן הקוטלת, לא מיוחסת לו "כוונת קטילה", וכן לא הייתה מעורבות של בני המשפחה; מכאן שאטימת הבית כולו אינה יכולה להיחשב מידתית.

אונר"א: הריסה עונשית של בתים בתחומי מחנות הפליטים של האו"ם בשטחים הכבושים הינה אקט בלתי אנושי המהווה הפרה בוטה של המשפט הבינלאומי ושל זכויות האדם של פליטים פלסטינים

[בנייר עמדה](#) שמוגש למדינה במסגרת עתירה לבג"ץ של המוקד להגנת הפרט, מגנה סוכנות האו"ם לפליטים פלסטינים את החלטתה של ישראל להרוס שני בתים במחנה הפליטים קלנדיה.

בג"ץ מתעלם מעמדה זו ומאשר את הריסתם של הבתים המדוברים.

5.4.2016 **המוקד להגנת הפרט לבג"ץ: הגיעה השעה לבחינה מחודשת, בהרכב מורחב, של חוקיות השימוש בתקנה 119**

במסגרת [עתיירה לבג"ץ](#) כנגד צו הריסה עונשית שהוצא לבית בקבטיה, מבקש המוקד להגנת הפרט לקיים דיון עקרוני בסוגיית ההריסות העונשיות, בהרכב שופטים מורחב. המוקד מדגיש, כי הולכים ורבים ביטויי הסתייגות של שופטי בג"ץ מן השימוש בתקנה 119 – חלקם מבטאים ביקורת מובהקת על מדיניות ההריסות, בעוד שאחרים רואים עצמם כבולים להלכה הנוהגת וחוששים לסטות ממנה, פן יהפוך "בית המשפט" ל"בית שופטים"; הצעידה בתלם ההלכה מחד ושימוש מוגבר בתקנה 119 מאידך מובילים להריסתם של עשרות בתי משפחות.

[מאמר מערכת מעיתון "הארץ", 4 אפריל 2016](#)

ביום 2.5.2016 דוחה בג"ץ את הבקשה. "לא שוכנעתי כי כיום קיים חוסר יציבות בפסיקה במידה כזו המצדיקה את הרחבת ההרכב", כותבת הנשיאה נאור [בהחלטה](#).

12.4.2016 **הצבא חוזר בו מכוונתו להרוס בית בכפר בית עור א-תחתא, לאחר שהוברר כי מדובר בנכס שכור אותו פינתה משפחת המפגע זה מכבר**

"לאחר בחינת האמור בכתב ההשגה, החליט המפקד הצבאי כי אין מקום להפעלת הסמכות במקרה דנן", נכתב [בתשובה להשגה](#) שהגיש ארגון JLAC בשם בעל הבית. החלטה זו של המפקד הצבאי מבוססת על פסק הדין מיום 12.11.2015, בו נקבע כי הריסת בית שנשכר לטווח קצר מאדם זר, אינה מידתית, ואף לא הוכחה כמרתיעה.

20.4.2016 **בג"ץ מוציא צו על תנאי בשתי עתירות של המוקד להגנת הפרט: החשודים פעלו במעגל השני של מבצעי הפיגוע ועניינם ראוי לעיון נוסף**

[בית המשפט קובע](#), כי הרחבת השימוש בתקנה 119 גם כלפי מי שאינם נמנים עם מעגל המבצעים הישירים של פיגוע, אינה עניין של מה בכך, והיא מצריכה בחינת הדברים לעומקם – הן במישור התשתית העובדתית, הן במישור המידתיות.

30.6.2016 **המוקד להגנת הפרט: הנוהג למדוד ולמפות בתי פלסטינים ללא כוונה להפעיל את תקנה 119 אינו אלא אמצעי להטלת אימה על חפים מפשע; על הצבא לחדול ממנו לאלתר**

[למידע נוסף](#)

<p>בג"ץ: עקרון המידתיות מחייב להימנע מהריסת בית בשלמותו במקרים בהם ניתן "להבחין יפה" בין החלק בבית ששימש למגוריו של מבצע פיגוע לבין החלקים המשמשים למגורי משפחתו</p>	<p>24.7.2016</p>
<p>בפסק דין המאשר פה אחד שני צווי הריסה עונשית – אחד מהם באופן חלקי – מדגיש בית המשפט, כי "יש להקפיד על עקרונות הסבירות והמידתיות גם כאשר מדובר בפיגוע חמור ורצחני".</p>	
<p>בג"ץ מבטל צו הריסה עונשית: ניתן להפעיל את תקנה 119 כלפי מעורבים "עקיפים" בפיגוע, רק אם הוכח כי למעשיהם הייתה השפעה מכרעת על "התממשות הפיגוע"</p>	<p>27.9.2016</p>
<p>בית המשפט מורה על ביטולו של צו ההריסה, בקבעו פה אחד, כי המדינה לא הניחה תשתית ראייתית מספקת לשם הפעלת תקנה 119.</p>	
<p>לגבי צו הריסה אחר, שנדון גם הוא במסגרת פסק הדין, נקבע כי מעורבותו של דייר הבית בפיגוע הייתה מרכזית ומשמעותית, וכי מעשיו נמצאו "ברף החומרה הגבוהה", שדי בו כדי לאפשר את הפעלת הסמכות מכוח תקנה 119. השופטת ברון, בדעת מיעוט, סוברת כי יש לבטל את הצו גם במקרה זה, לאור העובדה שהמשפחה לא הייתה מעורבת במעשי החשוד – לא במישרין, לא בעקיפין ולא באופן "קונסטרוקטיבי" (היינו, על ידי "עצימת עיניים"). בנסיבות אלה, היא מדגישה, "הריסת הבית מהווה פגיעה בלתי מידתית בזכויות אדם חוקתיות מן המעלה הראשונה".</p>	
<p>וראו לשם השוואה פסק הדין בבג"ץ 8031/16</p>	
<p>מחזה ראוה: המשטרה מאפשרת להוריה של נרצחת בפיגוע לצפות באטימת בית משפחתו של המפגע</p>	<p>22.3.2017</p>
<p>סרטון מאתר "ערוץ 7", 22 מרץ 2017</p>	
<p>בעקבות תלונת המוקד להגנת הפרט על הצעד המקומם וסר הטעם, מתחייבת המדינה שלא לאשר שוב בקשות לנוכחות של משפחות הקורבנות בעת ביצוע צווי הריסה או אטימה.</p>	
<p>בג"ץ דוחה עתירה להריסת בתי משפחותיהם של מפגעים יהודים: "עסקינן בכלי הרתעתי ולא ענישתי"</p>	<p>4.7.2017</p>
<p>בית המשפט דוחה את עתירתה של משפחה פלסטינית, להורות על הריסת בתיהם של שלושה יהודים אשר שרפו למוות את בנה ביולי 2014, בשל השיהוי הניכר בין מעשה הרצח לבין הגשת העתירה.</p>	
<p>השופטים אינם מקבלים – במישור העקרוני – את עמדת המדינה, לפיה אין צורך בהפעלת האמצעי של הריסת בתים כלפי מפגעים יהודים, אך יחד עם זאת קובעים, כי "לנוכח הקשיים שמעוררת הפעלת הסמכות לפי תקנה 119, והיותה של ההרתעה הצידוק היחידי</p>	

להפעלתה, נראה כי לא יהיה נכון להרחיבה לקבוצות ייחוס שאף המדינה סבורה בשלב זה כי היא אינה נחוצה לגביהן".

7.11.2017
השופט מזוז: הימנעות מנקיטת הסנקציה לפי תקנה 119 כלפי בני משפחה חפים מפשע אינה עומדת בסתירה לתכלית ההרתעתית אלא דווקא עולה בקנה אחד עמה

[בג"ץ מאשר](#) להרוס קומה במבנה תלת-קומתי בבית סוריק, בין היתר לאחר שהשתכנע כי המפגע התגורר בה בגפו עובר לביצוע הפיגוע: "בנסיבות העניין לא מדובר בהרס מקום המגורים של בני המשפחה, אלא בנוק ממוני, ואין חשש שהעותרים יישארו ללא קורת גג". השופט מזוז, בדעת מיעוט, גורס כי משנהרג המפגע ונוכח אי מעורבותם של בני משפחתו במעשיו, יש לבטל את צו ההריסה ובכך ליצור תמריץ למניעת פיגועים מקום שנודע על כוונה לבצעם.

5.9.2018
הצבא חוזר בו מהכוונה להרוס בית בעקרבא בשל "נסיבות העניין"

[כתבה מעיתון "הארץ", 5 ספטמבר 2018](#)

19.11.2018
בדיון בעתירה נגד הריסה עונשית של בית בשוויכה מתברר: צוואת המפגע כוללת התייחסות להריסת הבתים כאחד המניעים למעשה

בהקשר זה כותבת השופטת ברק-ארז [בפסק הדין](#): "כשלעצמי מצאתי מטרידה את העובדה שצוואתו של המפגע במקרה דנן התייחסה לטענה בדבר 'הריסת בתים' כאחד המניעים שעמדו ביסוד החלטתו הקטלנית, להבדיל מגורם מרתיע". אף על פי כן, דוחה בג"ץ את טענת המוקד, כי קיים ספק לגבי מידת האפקטיביות שבשימוש באמצעי הקיצוני, ומאשר לצבא להרוס את הבית.

2.12.2018
השופט קרא: הרחבת צו הריסה לצורך השגת הרתעת יתר – צעד חריג הלוקה בחוסר סבירות ובחוסר מידתיות

בג"ץ מקבל את עמדת הצבא כי יש להרוס כליל מבנה מגורים בן ארבע קומות במחנה הפליטים אל אמערי, על אף שתחילה הודיע הצבא למשפחת המפגע על כוונתו להרוס רק את הקומות הראשונה והרביעית – להן היתה למפגע זיקת מגורים מובהקת.

השופט קרא, בדעת מיעוט, גורס כי ההחלטה להרחיב את היקף ההריסה אינה עומדת במבחני המידתיות והסבירות, ובפרט שהיא נסמכת על קיומו של צו החרמה והריסה שניתן בעניינו של אותו מבנה עוד בשנת 1990. "את הסמכות [מכוח תקנה 119] יש להפעיל במידה שאינה עולה על הנדרש, כשעל האמצעי הנבחר להביא לפגיעה במידה הפחותה ביותר

האפשרות להשגת המטרה", הוא כותב בפסק הדין, וקובע כי יש להסתפק בהריסתן של שתי קומות בלבד.

פסק הדין

השופט קרא: קטינותו של מפגע ראוי שתישקל לעניין הפעלת הסמכות מכוח תקנה 119

10.1.2019

בג"ץ מאשר להרוס קומה בבית הוריו של נער בן 16.5 אשר דקר למוות אדם בצומת גוש עציון, בדחותו את טענת המוקד להגנת הפרט כי גילו הצעיר של הדוקר – שהסתכסך עם משפחתו וביקש להמיט עליה חורבן – משפיע גם על החומרה שניתן לייחס למעשיו וגם על התכלית ההרתעתית.

השופט קרא, בדעת מיעוט, קובע כי יש לבטל את צו ההריסה: "הוצאת צו הריסה לכלל דירת המגורים על ידי המפקד הצבאי, מבלי שסייג אותו לחדר שבו התגורר המפגע, מלמדת על כך כי לא ניתן משקל לקטינות ולמניעים שהניעו את המפגע".

השופט קרא: פגיעה לא מידתית ברכושם של בני משפחה אשר לא חטאו בדבר, לא תמכו במעשי קרובם ואף התנערו מהם, מהווה ענישה קולקטיבית ועלולה להשיג תוצאה הפוכה מהרתעה

11.4.2019

בג"ץ דוחה עתירה כנגד החלטת הצבא להרוס שתי דירות במבנה מגורים בחברון; האחת יועדה למגורי נאשם בתקיפה וברצח של צעירה יהודייה, והאחרת, דירה בה התגורר הנאשם עם הוריו.

השופט קרא, בדעת מיעוט, סובר כי יש לייחס משקל מיוחד לכך שההורים הוקיעו את מעשי הבן באופן נחרץ וביקשו למצות עמו את הדין, וקובע כי יש לצמצם את ההריסה לדירתו של הנאשם בלבד.

ישראל ממשיכה במדיניות השרירותית של הריסת בתים עונשית, המשתנה מעת לעת והמנוגדת לכללי המשפט הבינלאומי

נכון להיום

למן חידושן של הריסות הבתים העונשיות ביולי 2014 ועד סוף אוגוסט 2019, הורס הצבא 51 בתי מגורים בגדה המערבית (מהם 6 בירושלים המזרחית) ואוטם 10 בתי מגורים (מהם 5 בירושלים המזרחית).

בעקבות עתירות המוקד להגנת הפרט, מבטל בג"ץ בתקופה האמורה 7 צווים להריסה עונשית; בכל המקרים הללו נסובה הביקורת השיפוטית על סוגיית המידתיות.

שופטי בג"ץ אמנם מכירים בכך שמדיניות הריסת הבתים מעלה "שאלות קשות" ברמה החוקתית והמוסרית, אך הם עוד נמנעים מלדון בשאלות אלה, בתואנה שההלכה הפסוקה בנושא היא מחייבת ולא ניתן לסטות ממנה כל עוד לא חל שינוי ב"אקלים המשפטי". יוצאי הדופן במובן זה הם השופטים מזוז וקרא, שבאופן עקבי קוראים תיגר על נכונות ההלכות

הקיימות בנושא חוקיותה של המדיניות ועומדים על הצורך לערוך בחינה חוזרת של השימוש
בתקנה 119.